

کاربست رویکرد دهکده شهری؛ راهکاری مناسب در تحقق سکونتگاه‌های روستایی پایدار* نمونه موردی: روستای آق‌اولر از شهرستان تالش

مصطفی نورالدین - استادیار معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران
صدیقه معین مهر** - دانشجوی دکترای تخصصی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان؛ moeinmehr@arch.iust.ac.ir

تاریخ دریافت: ۹۱/۴/۱۱

تاریخ پذیرش: ۹۲/۲/۲۹

چکیده

ایده "دهکده شهری" به عنوان راهبرد تحقق پایداری در سکونتگاه‌هایی با شرایط مختلف و با انگیزه‌های متفاوت اقتصادی و اجتماعی، به عنوان راه حلی برای توسعه پایدار شهری و روستایی به کار رفته و موفقیت آن در بسیاری از نمونه‌ها نشان از جهان شمول بودن آن دارد. این ایده به عنوان راهبرد تحقق توسعه پایدار در انگلیس مطرح شد. هدف این الگو، خلق محیطی است با کاربری‌های متنوع، خودکفا، با اولویت حمل‌ونقل عمومی و پیاده‌روی و دارای فضاهای جمعی و جذاب برای تشویق توسعه اجتماع محلی و مشارکت عمومی. در این مقاله به بررسی و استخراج اصول طراحی در خصوص دهکده‌های شهری از طریق مطالعات کتابخانه‌ای، پرداخته شده است. در تدوین تجارب مرتبط با این ایده، پس از معرفی کلی پروژه و تاریخچه آن، دستورالعمل‌ها و راهکارهای کلیدی به کار رفته در هر یک، به ویژه از جنبه‌های معماری و طراحی شهری، دسترسی‌ها و مسیرها، کاربری‌های پیشنهادی، نوع ساختمان‌ها و همچنین راهکارهای به کار رفته به منظور ارتقای پایداری و کاهش مصرف انرژی مطرح شده است. معیار انتخاب نمونه‌ها نیز جامع بودن اصول و دستورالعمل‌های ارائه شده در هر مورد، در ارتباط با طراحی شهری و معماری و اصول پایداری بوده است. ایجاد سکونتگاه روستایی پایدار با استفاده از رویکرد دهکده شهری، راه حلی برای مشکلات موجود و کنترل توسعه بافت‌های روستایی خواهد بود. در این پژوهش سعی می‌شود تا با استفاده از مبانی نظری، توضیح مفهوم دهکده شهری و بررسی تجارب موفق جهانی مرتبط با موضوع با توجه به شرایط بومی کشور برای یک نمونه موردی (روستای آق‌اولر از شهرستان تالش)، به ارائه پیشنهادی برای دستیابی به راهبردهای کنترل توسعه و ساخت‌وسازهای ناهمگن در سکونتگاه‌های روستایی در کشور پرداخته شود. کاربست اصول این الگو، با توجه به شرایط هر منطقه و بعد از تطبیق با نیازهای ساکنان بومی، قابل تعمیم خواهد بود.

واژگان کلیدی: دهکده شهری، توسعه پایدار، سکونتگاه پایدار، روستای آق‌اولر.

* این مقاله مستخرج از پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد معماری؛ گرایش معماری پایدار است، که با راهنمایی جناب آقای دکتر مصطفی نورالدین در تاریخ شهریور ماه ۱۳۹۱ در دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران دفاع شده است. لازم است از راهنمایی‌های جناب آقای دکتر مهران علی‌الحسانی نیز تقدیر و تشکر گردد.
** نویسنده مسئول مقاله

۱. مقدمه

موضوع پایداری و برنامه‌ریزی و طراحی مکان‌های پایدار در سال‌های اخیر، بخش وسیعی از ادبیات معماری و شهرسازی را به خود اختصاص داده است. در حیطه نظری آموزه‌ها و انگاره‌های زیادی به‌وسیله محافل علمی، نهادها و ارگان‌ها ارائه شده است (پورمحمدرضا و حمیده، ۱۳۸۶). از جمله: انگاره شهر فشرده^۱، شهر هوشمند^۲، شهر سبز^۳، شهر نوستی^۴، اکو شهر^۵ و غیره. بسیاری از دانشمندان و تحلیل‌گران معتقدند که پایداری مستلزم یک تحول در فکر و یا یک تغییر بنیادی در نحوه تفکر و عمل ماست. اما کمتر کسی از این فراتر رفته و خصوصیات چنین تحولی را بیان می‌کند. در واقع با وجود این که در چارچوب تئوری و فلسفی به بحث پایداری بسیار پرداخته شد، چگونگی دستیابی به آن و راهکارهای ارتقای پایداری در سکونتگاه‌ها روشن و ملموس نبود.

بین دهه‌های ۷۰ تا ۹۰ میلادی، دیدگاه‌های علمی صرف، تا حدودی متزلزل شده و زیر سؤال رفته و بدین ترتیب نهضت‌هایی نظیر نوشهرگرایی در آمریکا و دهکده شهری در انگلستان، شکل گرفتند. این رویکردها مبتنی بر عمل‌گرایی و متکی بر تجربه بوده و مستقیماً به فرایند حل مسئله بدون پرداختن به مبانی نظری گسترده و

تئوری‌های پیچیده می‌پردازند. محدود کردن اندازه در حد مناسب، تراکم مطلوب، تنوع و اختلاط کاربری‌ها، امکان اشتغال و اسکان برای گروه‌های مختلف، خودکفایی نسبی اقتصادی، اولویت حضور پیاده و کم کردن وابستگی به اتومبیل، ارکان اصلی دهکده شهری را تشکیل می‌دهند.

۲. سکونتگاه پایدار

زندگی در سکونتگاه‌های پایدار، مکان‌های جذاب و بی‌نظیر (به ویژه بعد از اینکه واقعیت اثرات سوء انقلاب صنعتی به وضوح درک شد) همواره از ایده‌آل‌های مردم بوده است. فلسفه اولیه مطرح شدن محلات پایدار را می‌توان به ریموند آنوین^۶ و ابنز هوارد در جنبش باغشهر و سپس طرح واحدهای همسایگی کلرنس پری^۷ منسوب کرد. شهر پایدار، شهری است که دارای چنان پایه اقتصادی باشد که نه تنها کمترین اثر نامطلوبی بر محیط زیست نداشته بلکه در احیا و ارتقای کیفیت آن نیز مؤثر باشد. پایداری و شهر پایدار جانشین موجه و معقول برای شهرسازی مخرب قرن سیستم است (بحرینی، ۱۳۷۶: ۱۳).

در تعریفی دیگر، سکونتگاه پایدار، سکونتگاهی است که در آن بهبود و ارتقای کیفیت زندگی انسان‌ها در هماهنگی با ارتقا و حفظ سلامت سیستم‌های اکولوژیکی حاصل می‌شود و در آن پایه صنعتی یک

- 1 Compact City
- 2 Smart City
- 3 Green City
- 4 New Traditional City
- 5 Eco City

6 Raymond Unwin

7 Clarence Perry

اقتصاد سالم، سلامت سیستم‌های انسانی و اکولوژیکی را تضمین می‌کند (www.indigodev.com/Sustain).

۳. مبانی و مفاهیم دهکده شهری^۱

در گذشته واژه روستاشهر یا دهکده شهری برای سکونتگاه‌هایی به کار می‌رفت که در حاشیه شهرها قرار می‌گرفتند. ولی آنچه امروزه و در این نوشتار نیز، با عنوان دهکده شهری استفاده می‌شود، جنبشی است که از اواخر دهه ۸۰ در بریتانیا آغاز شد و تشابه فقط در نام به کار رفته برای دو موضوع است (Aldous, 1992). این ایده در چارچوب نهضت‌های عمل‌گرا قرار دارد و برخلاف نهضت‌هایی چون پدیدار شناختی، تئوری انتقادی و بسیاری دیگر از نهضت‌ها، پایه فلسفی و نظری قوی ندارد و بیشتر به زمینه‌های عملی میانبر زده است. پدید آورندگان این نهضت بر این باورند که تئوری و نظریه نمی‌تواند چندان در طراحی شهری کارساز باشد، زیرا آنچه براساس تئوری شکل می‌گیرد، تحقق‌پذیری کمی دارد و بهتر است به دنبال چیزی برویم که به نیازهای واقعی مردم در سکونتگاه‌هایشان پاسخ دهد. در این ایده مفهوم توسعه با موضوع پایداری تعریف می‌شود. بسیاری از صاحب‌نظران، راهکار طراحی شهری پایدار را، استفاده از اصول ایده دهکده شهری دانسته‌اند (بحرینی، ۱۳۸۷).

۴. خاستگاه ایده دهکده شهری

مفهوم دهکده شهری در واقع به عنوان پاسخی به مسائل توسعه‌هایی با ویژگی‌هایی نظیر منطقه‌بندی و ... و با اهداف زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی شکل گرفت. این ایده در واقع در رد شهرسازی تک بعدی مدرن به وجود آمد. از آنجا که در شهرسازی مدرن فضاهای کار، تفریح و سکونت از یکدیگر تفکیک شده‌اند، محیطی سرد و بی‌روح بر این فضاها حاکم بوده و استفاده بیش از حد از اتومبیل نیز روابط انسانی را کاهش داده و آلودگی‌های زیست‌محیطی را سبب می‌شود و در نتیجه منجر به کاهش پایداری در سکونتگاه‌ها می‌گردد (Tait, Biddulph & Franklin, 2003). به‌وسیله شاهزاده ولز اولین جرقه‌های این ایده زده شد و طراحان، برنامه‌ریزان، معماران، سازندگان و توسعه‌دهندگان آن را شعله‌ور کردند. شاهزاده ولز، دهکده شهری را به عنوان مکانی دارای مقیاس انسانی، صمیمیت، هویت و سرزندگی توصیف نمود. در این راستا، وی تعدادیاز معماران، طراحان و برنامه‌ریزان را گرد هم آورده و گروهی با عنوان «گروه دهکده شهری»^۲ تشکیل داد. این گروه در جستجوی مکان‌هایی که کارا، جذاب و پاسخده هستند، به سفر پرداختند و سرانجام از تحلیل مکان‌هایی که یافته بودند، به الگوی دهکده شهری رسیدند. هدف این گروه از مطالعاتشان به دست آوردن اصول حاکم بر محیط‌های انسانی و ارائه پیشنهادها و راهکارهایی برای چگونگی به‌کارگیری این اصول در توسعه‌های جدید بود (Thompson-Fawcett, 1996).

۵. نمونه‌های تجارب عملی مفهوم دهکده شهری

ایده دهکده شهری به علت انعطاف‌پذیری نسبتاً زیاد و قابلیت

هماهنگ شدن با شرایط بستر، در انواع سایت‌ها قابل استفاده می‌باشد. این ایده در بسیاری از کشورها و به‌وسیله بسیاری از صاحب‌نظران به کار گرفته و از اصول آن در پروژه‌های متعددی بهره‌گیری شده است. بر طبق یک آمارگیری ملی در انگلیس، ۵۵ مکان با عنوان دهکده شهری وجود داشته‌اند. شهرها و محلات زیادی در بسیاری از کشورهای دیگر دنیا نیز با استفاده از این ایده شکل گرفته و یا توسعه یافته‌اند. طرح‌های این دهکده‌های شهری نمایانگر این است که تنوع وسیعی از ویژگی‌ها و رنج متنوعی از ابعاد و اندازه‌ها با عنوان دهکده‌های شهری معرفی می‌شوند. به عنوان مثال دهکده‌های شهری با وسعتی حدود یک هکتار تا ۳۰۰ هکتار شناسایی شده‌اند. جمعیت ساکن در دهکده‌های شهری نیز از ۱۶۰ نفر تا ۱۵ هزار نفر متغیر بوده است. دهکده‌های شهری در روستاها، حومه شهرها و مراکز شهرها قابل ایجاد هستند (Bell, Jayne, 2004). در این قسمت به بررسی نمونه‌های موفق خارجی پرداخته و در ادامه مشخصات هر یک از این دهکده‌های شهری در قالب جدولی جداگانه استخراج شده و نتایج آن ارائه می‌گردد.

۵.۱. دهکده شهری پوندبری^۳

پوندبری توسعه شهری مرکز استان دُرست از دُرچستر^۴ انگلستان می‌باشد که بر زمینی در کُرُن وال و بر طبق اصول همیشگی معماری و طراحی شهری بریتانیا (که به‌وسیله شاهزاده ولز حمایت می‌شود) ساخته شده است. تا سال ۲۰۰۹ برای هزار و ۵۰۰ نفر خانه در انواع مختلف، نظیر مسکن اجتماعی و برای هزار نفر اشتغال فراهم شده است. پوندبری، در واقع نمایش اجرا شده ایده‌های شاهزاده ولز در ارتباط با توسعه شهری و روستایی است که پیش‌تر در کتابی آن‌ها را مطرح کرده بود. بر طبق بررسی انجام شده در ماه سپتامبر ۲۰۰۳، ۸۶ درصد از ساکنین آن از این که به اینجا نقل مکان کرده‌اند، راضی بوده‌اند و تعدادی مشابه معتقدند که پوندبری قالب و الگوی معمولی و بی‌روح توسعه مدرن را شکسته است. سالانه صدها بازدید از پوندبری به‌وسیله معماران و برنامه‌ریزان و طراحان شهری انجام می‌گیرد و به عنوان نمونه‌ای موفق و قابل استناد در نواحی روستایی اطراف شهرها که قابل زندگی و اشتغال است، برجسته شده است (James, 2009). (تصویر ۱).

تصویر شماره ۱. دهکده شهری پوندبری

منبع: www.Princeofwales.gov.uk

3 Poundbury Urban village

4 Dorchester

1 Urban Village

2 Urban Village Group

منبع: (www.Princeofwales.gov.uk/content/document/)
(Poundbury)

از اتومبیل به پیاده‌روی تشویق کنند، به طوری که اکثر راه‌های موجود در آن شکل ارگانیک و غیرهندسی و ماریچی داشته و باعث کاهش کنترل سرعت وسایل نقلیه می‌گردد. در مصاحبه‌ای که با ساکنان پوندبری در سال ۲۰۰۵ صورت گرفته است، بسیاری از آنان دلیل رضایت‌مندی خویش از زندگی در پوندبری را پیاده‌مدار بودن آن و وجود کاربری‌ها و خدمات روزمره و مکان‌های عمومی در شعاع دسترسی پیاده مطرح کرده‌اند (Watson et al., 2003: 13). بر طبق (Guinness housing trus) که خانه‌های قابل استطاعت را فراهم می‌کند، پوندبری موفق‌ترین سایتی است که ساکنین آن احساس رضایت بسیار بالایی را نسبت به سایر محلات ابراز نموده‌اند (Wales, HRH, 1989).

۵,۱,۳. خانه‌های همساز با محیط زیست

در فاز یک، تعداد یازده واحد شامل پنج خانه و شش ۶ آپارتمان کاملاً به صورتی ساخته شده‌اند که در مصرف انرژی صرفه‌جویی می‌نمایند. مهم‌ترین عواملی که سبب این صرفه‌جویی می‌گردد، بدین ترتیب تعریف می‌شوند:

- ۱- گرمایش آب گرم خورشیدی که در حدود ۷۰ درصد مصرف آب گرم سالانه خانه‌ها را تأمین خواهد نمود. تایل‌های فتوولتائیک بام (پانلی) که از ترکیب ۱۶ تایل فتوولتائیک مناسب با خانه‌ها ساخته شده) که حداقل ۱/۳ نیاز برق سالانه را فراهم می‌کند؛ یعنی در حدود ۴۱۲ کیلوگرم دی‌اکسیدکربن را در هر سال ذخیره می‌کند. ۲- ذخیره آب باران و استفاده از فلاش تانک‌های دوگانه که قبوض پرداخت آب را تا ۵۰ درصد کاهش می‌دهد. آبی که برآپارتمان‌ها جمع می‌شود، می‌تواند آب باران را که بر روی بام جمع شده، برای باغ مشترک تأمین نماید. ۳- تهویه گرمایی که گرما را از هوای خارج شده از آشپزخانه و حمام می‌گیرد، برای تأمین هوای اتاق خواب‌ها، اتاق‌های پذیرایی و نشیمن به آن‌ها انتقال می‌دهد. ۴- ذخیره گرمایی ساختمان‌ها ۳۰ درصد بالاتر از استانداردهای یک ساختمان عمل می‌کند (Hardy, 2006).

در سال ۱۹۸۸، شاهزاده ولز، لئون کریر^۱ معمار و طراح شهر معروف را برای کاربری کانسپت کل چهارهزارو ۴۷ مترمربع زمین منصوب کرد. چالش کریر برای خلق توسعه‌ای مستقل از بافت قدیمی معماری درست بود که برای این کار از اصول طراحی شهری مذکور در کتاب چشم‌انداز بریتانیا استفاده کرد (ibid). در سال ۱۹۸۹، طرح جامع پوندبری در درجستر در مراسمی که شاهزاده ولز برگزار کرد، به نمایش گذاشته شد. ساکنین فعلی و گروه‌های علاقه‌مند دعوت شده بودند تا فکرها و ایده‌هایشان را بیان کنند؛ بازخورد طرح، قبل از تدقیق طراحی در طرح اولیه منعکس گردید. طرح جامع حاصل، پوندبری را به چهار بخش متمایز تقسیم کرد (Neal, 2003: 240). فاز اول در اکتبر ۱۹۹۳ احداث شد و پوندبری در طول ۲۰-۱۵ سال اخیر در حال توسعه بوده است و پیش‌بینی می‌شود که تا سال ۲۰۲۵ تکمیل گردد. (James, 2009).

۵,۱,۱. معماری و طراحی شهری پوندبری

معماری پوندبری از این الگو تبعیت می‌کند که به سبک‌های محلی احترام می‌گذارد، بر میراث غنی درست تأکید می‌ورزد، و به ویژه بر اساس خیابان‌های درجستر طراحی می‌شود (Porphyrios, ۱۹۸۴). معمارانی که در درست مستقر شدند، آگاهانه از بسیاری از مصالح موجود مانند: سنگ، تخته‌سنگ و اندود یا دوغاب استفاده کردند. قبل از به فروش رساندن هر ساختمان، کیفیت طراحی و روش اجرای آن را «دوکی»^۲ از طریق توافقات قانونی با هر سازنده کنترل می‌کند. این مسئله سبب می‌شود تا بناهای عمومی و ساختمان‌های خصوصی هر دو از کیفیت یکسان و بالایی برخوردار شوند (Hardy, 2006).

۵,۱,۲. جامعه‌ای پیاده مدار

پیاده‌مداری یکی از اصول رشد شهر هوشمند است. دانشمندان علوم شهری، سیاست‌گذاران و مدیران شهری متوجه آثار منفی تسلط عامل حمل‌ونقل خصوصی مبتنی بر ماشین در گسترش افقی شهرها، افزایش هزینه‌های حمل‌ونقل، افزایش فاصله بین محل کار و زندگی، بلعیده شدن اراضی کشاورزی حومه شهرها و روستاها، افزایش آلودگی‌های محیطی و افزایش مصرف انرژی شدند. به عنوان فرم شهری فشرده، دهکده‌های شهری به طرز کارآمدی کیفیت هوای منطقه‌ای را با کاهش سفر با اتومبیل بهبود می‌دهند. خلق محیط‌زیستی سالم در دهکده‌های شهری با کاستن از سفرهای طولانی و کم کردن نیاز به وسیله نقلیه شخصی حمایت می‌گردد. پیاده‌روی و استفاده از دوچرخه نسبت به وسیله نقلیه شخصی اولویت داشته و در نتیجه آلودگی زیست‌محیطی کمتری تولید می‌شود (رهنما و عباس زاده، ۱۳۸۷). (تصاویر ۳ و ۲).

در پوندبری نیز اولویت بیشتر به مردم داده شده است تا به اتومبیل‌ها، تا به ایجاد حس مکان و ارتقای احساس ایمنی کمک کند. ساختمان‌های تجاری در میان بخش‌های مسکونی قرار گرفته‌اند، خانه‌ها، فروشگاه‌ها، فضاهای جمعی و امکانات رفاهی در تلفیق با یکدیگر مکان‌یابی شده‌اند تا مردم را به جای استفاده

1 - Leon Krier

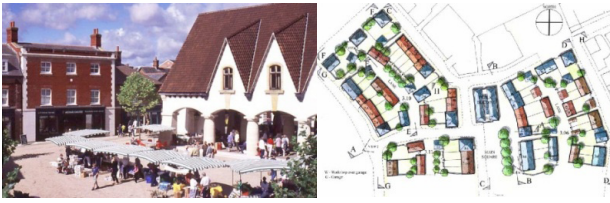
2 - Dochy

تصویر شماره ۴. فاز یک پوندبری

منبع: (www.Princeofwales.gov.uk/content/document/Poundbury)

تصویر شماره ۶. فاز دو پوندبری

منبع: (www.Princeofwales.gov.uk/content/document/Poundbury)

تصویر ۷: دهکده شهری کلونین گرو

منبع: www.pedshet.net

تصویر ۸: بخشی از پلان پیشنهادی کلونین گرو

منبع: www.housing.qld.gov.au/partnerships/pdf

شهری کلونین گرو مردم در هر سن و با هر سبک و مقام اجتماعی به راحتی زندگی می‌کنند، فاصله میان مکان زندگی و اشتغال خویش را به صورت پیاده طی می‌کنند، امکانات اوقات فراغت نظیر سالن‌های تئاتر، باشگاه‌های ورزشی، رستوران‌ها، مراکز خرید جذاب و ... در آن مهیا هستند و به طور خلاصه می‌توان این گونه بیان کرد که در کلونین گرو، ترکیب سنت و نوآوری باعث خلق مکانی امن، مطلوب و جذاب شده است. از لحاظ برنامه‌ریزی و طراحی جامع، طرح و پلان کلونین گرو یکی از بهترین نمونه‌های طراحی و توسعه شهری پایدار است. اصول و دستورالعمل‌های طراحی آن براساس اصول توسعه پایدار اکولوژیکی بنا نهاده شده‌اند (www.kgurbanvillage.com).

(تصاویر ۷ و ۸)

۵.۱.۴. فاز یک پوندبری

مساحت این فاز ۷.۵ هکتار می‌باشد. ۱۹۶ خانه و ۵۶ آپارتمان (که ۵۵ واحد آپارتمان اجتماعی را نیز شامل می‌شود) ساخته شده است. میدان پامری^۱، هسته اصلی فاز یک محسوب می‌گردد که متصل به پارک ویکتوریا در درجستر است. از مرکز میدان پامری راه‌هایی منشعب شده‌اند که دسترسی ساکنین را به کاربری‌ها و تسهیلات اطراف میدان ممکن می‌سازند. برجسته‌ترین ساختمان موجود، برونزهاال است که به سبک سنتی بازاری سر پوشیده است که دو روز در ماه، میزبان بازارهای محصولات کشاورزی می‌باشد و تالار واقع در طبقه فوقانی آن مکان اصلی برگزاری اجتماعات پوندبری است. سایر ساختمان‌ها دارای کاربری‌های مختلط تجاری - مسکونی هستند که در طبقه همکف تجاری و در طبقات بالا مسکونی می‌باشند. (Omaghomi, 2009).

۵.۱.۵. فاز دوم پوندبری

فاز دوم توسعه، اجازه طراحی خطوط کلی و به عبارتی طرح اصلی را در اکتبر سال ۱۹۹۹ میلادی دریافت کرد. برآورد جاری در حدود ۹۰۰ خانه و ۷۰۰ فضای اشتغال را در طول دوره توسعه ده ساله را پیش بینی می‌کند. از سال ۲۰۰۵، ۳۵ درصد خانه‌سازی قابل استطاعت در فاز ۲ فراهم شده است. تمرکز فاز دو بر روی میدان ملکه مادر است که امکانات بیشتری برای مکان‌های تجاری و خورده فروشی‌ها فراهم خواهد کرد (James, 2009).

۵.۲. دهکده شهری کلونین گرو^۲

دهکده شهری کلونین گرو در شمال منطقه بریسبین در کوئینزلند^۳ استرالیا واقع شده و حدود سه کیلومتر از مرکز تجاری شهر^۴ فاصله دارد. این منطقه تپه‌ای، نامش را از پارک کلونین گرو در گلاسگو واقع در اسکاتلند گرفته است. در ابتدا شهرک مسکونی ساده‌ای بود که تعداد اندکی فروشگاه و کارگاه نیز در آن واقع شده بودند. طبق آمار سال ۲۰۰۱ تعداد چهارهزار و ۱۱۳ نفر در کلونین گرو ساکن بوده‌اند. تلفیقی از ابنیه سنتی کوئینزلند، کلبه‌های روستایی و تعداد زیادی ساختمان‌های مدرن در آن وجود دارند. در دهکده

- 1 - Pummery
- 2 Kelvin Grove Urbanvillage
- 3 Queensland
- 4 CBD(Central Buisness District)

جدول ۱- اهداف و دستورالعمل های طراحی در دهکده شهری پوندبری

- توسعه ناحیه‌ای برای جای دادن سرریز جمعیت دُرچستر؛ به گونه‌ای که به جای یک توسعه حومه‌ای شکل، از الگوهای توسعه سنتی پیروی کند. - توسعه با محوریت انسان و نه ماشین. - دستیابی به محیطی با کیفیت بالا.	اهداف اصلی پروژه
- احترام به سبک‌ها و میراث غنی معماری بریتانیا. - ارائه ضوابط نماها و نظارت بر اجرای آن‌ها در کلیه ساختمان‌های عمومی و شخصی. - استفاده از مصالح بومی موجود و هماهنگ با بافت پیرامون. - راه‌های پیاده و عدم تشویق به استفاده از وسایل نقلیه موتوری از طریق: • غیر هندسی و ارگانیک بودن راه‌ها برای سخت کردن عبور سواره. • جلوگیری از ورود سواره به بسیاری از کوچه‌ها. • تعبیه پارکینگ‌های عمومی برای استفاده میهمانان و گردشگران. • تلفیق کاربری‌های تجاری و مسکونی و کم کردن فاصله محل‌های کار و زندگی. - تنوع و اختلاط کاربری‌ها. - قرار دادن کاربری‌های تجاری در طبقه همکف. - قابل دسترس بودن نیازهای روزمره. - کنارهم قرار دادن مسکن شخصی و اجتماعی. - پایداری و مصرف انرژی. - استفاده از سلول‌های فتوولتائیک و سیستم‌های گرمایش آب خورشیدی.	دستورالعمل های طراحی

منبع: نگارنده

جدول ۲- اهداف و دستورالعمل های طراحی در دهکده شهری کلونین گرو

- ایجاد حس تعلق به اجتماع. - ایجاد مکانی زیبا و دارای جذابیت بصری. - ایجاد محل‌های دارای مقیاس انسانی و دوستانه. - ترکیب و تنوع کاربری‌ها به جای تک کاربری بودن منطقه. - تغییر پایدار در طول زمان. - ارتباط و ترکیب توسعه جدید با محلات موجود. - ایجاد محیطی خوانا چه از دید پیاده و چه در مقیاس سواره. (Department of Housing, 2007).	اهداف اصلی پروژه
- دستورالعمل‌های طراحی عمدتاً در دو بخش ارائه گشته‌اند، یکی در سطح راهبردی و دیگری دستورالعمل‌های مختص سایت طراحی راهبردی. - تنوع و اختلاط کاربری‌ها. - قرار دادن ساختمان‌های متنوع و دارای حس مکان جمعی. - هماهنگی با شرایط توپوگرافی، اقلیمی و عملکردی. - رعایت مقیاس انسانی و متناسب با سایت. - طراحی متناسب با اقلیم. - طراحی محیطی با رویکرد پیشگیری از جرم. - دستورالعمل‌های طراحی مرتبط با سایت. - قرارگیری ساختمان‌ها به گونه‌ای که مشرف بر خیابان‌ها و فضاهای عمومی باشد. - توجه به طراحی فضاهای بام. - استحکام ساختار اصلی و انعطاف‌پذیری ساختمان‌ها و فضاهای خصوصی. - طراحی هماهنگ با شیب. - رعایت حریم‌ها و کنترل دید به فضاهای خصوصی. - منظرسازی هماهنگ با سایت. - پیاده‌مداری کلیدی‌ترین اصل در طراحی این پروژه است. - قرار دادن پارکینگ دوچرخه در تمامی واحدهای همسایگی. - تنوع و اختلاط کاربری‌ها در سطح و در طبقات. - تدوین ضوابط مفصل برای کنترل مصرف انرژی در انواع کاربری‌ها. - بازیافت ضایعات.	دستورالعمل های طراحی

منبع: نگارنده

۵.۲.۱. دستورالعمل‌های توسعه پایدار زیست‌محیطی

کلیه دستورالعمل‌های مذکور و اصول و اهداف طراحی دهکده شهری کلونین گرو منطبق با اهداف توسعه پایدار بوده و ارتقای پایداری زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی را دنبال می‌کنند. به طور خاص نیز در متنی باعنوان اعتبارنامه سبز معیارهایی برای پایداری تک بناها در پنج دسته مسکونی، اداری، تجاری خرد، آموزشی و کاربری‌های مختلط تدوین شده که در هر دسته جنبه‌های مدیریتی، کنترل مصرف انرژی، حمل‌ونقل، بازیافت، مصالح، کیفیت زندگی و مسائل اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. (<http://www.housing.qld.gov.au>)

۶. جمع‌بندی تجارب دهکده شهری

در جمع‌بندی مطالعات نمونه‌های دهکده‌های شهری، ویژگی‌های هر نمونه در ابعاد سه‌گانه پایداری و نیز ویژگی‌های عمده کالبدی در جدول ۳ دسته‌بندی شده است.

جدول ۳- جمع‌بندی تجارب دهکده شهری با توجه به ابعاد سه‌گانه پایداری

نکات کلیدی	زیست‌محیطی	اجتماعی	اقتصادی	کالبدی
- اولویت پیاده به سواره - کم کردن ترافیک سواره - استفاده از انرژی‌های نو و پاک - حداکثر استفاده از انرژی‌های خورشیدی برای توسعه شهر برق و ...	- در سال ۲۰۰۹، ۱۵۰۰ نفر جمعیت داشته و برای ۲۵۰۰ نفر در ۲۰۲۵ پیش‌بینی شده است. - تجهیز عرصه‌های عمومی برای تقویت تعاملات به صورت میداین و ... - مشارکت ساکنین	- فراهم آوردن ۱۰۰۰ شغل برای ۲۵۰۰ نفر ساکن - وجود کاربری‌های متعدد تجاری - وجود انواع مساکن با دامنه قیمتی متنوع	- طراحی جامع به وسیله کریر - احترام به معماری محلی - ارائه انواع ضوابط برای بناهای عمومی و خصوصی - پیاده‌مداری - تنوع و اختلاط کاربری‌ها - مقیاس مناسب	- وحدت و هماهنگی با ابنیه موجود در عین تنوع ویژگی - قرارگیری بناها به گونه‌ای مشرف بر فضای خیابانها - مقیاس انسانی - استحکام ساختار اصلی و عرصه‌ها و ابنیه جمعی و انعطاف‌پذیری سایر ساختمان - غیرقابل رویت بودن پارکینگ‌ها از فضاهای عمومی
- بنیاد آن بر اساس اصول توسعه پایدار اکولوژیکی است. - هماهنگی با اقلیم، شیب، توپوگرافی و ...	- جمعیتی حدود چهار هزار ۱۰۰ نفر - رعایت اصول طراحی با رویکرد پیشگیری از جرم - امکان نظارت بر فضاهای عمومی از داخل مساکن - تسهیل دسترسی به فضاهای جمعی - استفاده از مشارکت ساکنان در هرزمینه	- وجود انواع نیازهای روزمره و خودکفایی نسبی - تنوع فعالیت‌های موجود	- کلونین گرو در استرالیا (با فاصله نسبتاً کم از مرکز)	

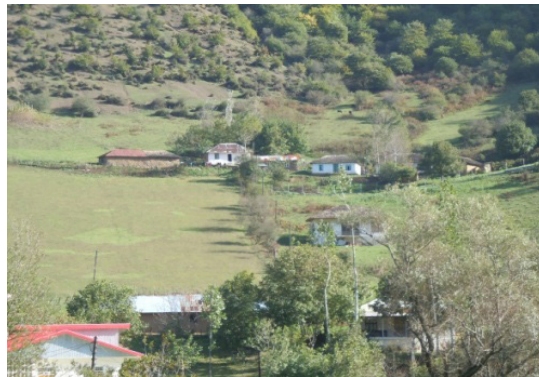
منبع: نگارنده

۷. معرفی روستای آق اولر

روستاهای نزدیک و پیوسته به هم این امکان را فراهم می‌کنند که بتوان به صورت مشترک و در قالب یک پروژه برای آن‌ها طرح تهیه نمود. روستاهای آق اولر و مریان به دلیل نزدیکی و کم‌خانوار بودن آن‌ها از چنین شرایطی برخوردارند؛ که به وسیله بنیاد مسکن در قالب یک طرح بررسی شده‌اند. در این تحقیق به دلیل جلوگیری از تکرار نام‌های این دو روستا فقط از نام روستای

آق اولر استفاده می‌شود (یعنی روستای آق اولر شامل روستای مریان نیز خواهد بود). روستاهای آق اولر و مریان در ارتفاعات شهرستان تالش از استان گیلان، بین ارتفاع حدود هزار تا هزار و ۳۵۰ متر واقع شده و به لحاظ خصوصیات آب‌وهوایی دارای اقلیم نیمه مرطوب سرد می‌باشند. مختصات جغرافیایی آن‌ها، ۴۸ درجه و ۳۸ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۵۱ دقیقه عرض شمالی می‌باشد. روستاهای آق اولر و مریان در وضع موجود از حوزه نفوذی برخوردار نمی‌باشند. اما نکته قابل توجه این است که ۱۱ قمر تحت پوشش این روستاها می‌باشند. امکانات و خدمات این روستاها محدود بوده، بنابراین نیازهای روستائیان در سطح بالاتر به وسیله مراکز خدماتی

تصویر ۹: نمایی از روستای آق اولر

منبع: نگارنده

تصویر ۱۱: کاخ در حال مرمت

منبع: نگارنده، ۱۳۹۰

بهتر و بالاتر مانند مرکز دهستان روستای کشتمی، مراکز بخش و شهرستان (شهر هشتپر) رفع می‌گردد. منابع آبی به عنوان مهمترین عامل در پیدایش سکونتگاه زیستی به شمار می‌روند. در محدوده مورد مطالعه هم عبور شاخه اصلی گرکانرود (بزرگترین رودخانه ناحیه غربی گیلان یا منطقه تالش) و وجود چشمه‌های آب فراوان موجب شکل‌گیری بافت روستا در این محدوده شده است. (تصویر ۹)

تصویر ۱۰: کاخ قوام السلطنه

منبع: آرشیو بنیاد مسکن گیلان، ۱۳۸۲

۷.۱. مطالعات تاریخی روستای آق اولر

روستای بیلاقی آق اولر دارای آثاری تاریخی از دو دوره باستانی و معاصر می‌باشد. وجود قبور دخمه‌ای و کلان‌سنگ‌ها مربوط به هزاره اول و دوم پیش از تاریخ به تعداد فراوان در سرتاسر این منطقه پراکنده‌اند. کاوش‌های باستان‌شناسی پیشینه آثار مکشوفه در این منطقه را به اواخر هزاره دوم و اوایل پیش از میلاد تا دوره ساسانی می‌رساند.

۷.۱.۱. وجه تسمیه

نام قدیم روستای آق اولر، نوادی بوده است. نوادی واژه‌ای در گویش تالشی است که گفته شده ایلی است. بعد از اینکه در آنجا دو امارت سفید (کاخ قوام السلطنه) را می‌سازند، نام روستا به آق اولر تغییر پیدا می‌کند؛ کاخ قوام السلطنه امارت تابستانی بوده (به خاطر ساخت خانه‌های بیلاقی به وسیله قوام به این روستا آق اولر یا خانه‌های سفید می‌گویند).

۷.۱.۲. آثار کشف شده

در روستای آق اولر آثار باستانی بسیاری کشف شده که تا به امروز ادامه دارد. شخصی به نام دمرگان در دامنه کوه‌ها و حاشیه دره‌ها آثار زیادی از قبیل ظرف‌های سفالین درشت به رنگ خاکستری و سیاه، ظرف‌های سنگی مفرغی، وسایل خانه، ابزارآلاتی مانند وسایل زمینی، اسلحه‌های گوناگون مانند کارد و خنجر کشف نموده که برخی از آن‌ها مربوط به دوران برنز یعنی ۲۱۰۰ سال پیش از میلاد می‌باشد و شبیه آثاری هستند که از لرستان در آسیای صغیر کشف شده‌اند.

۷.۱.۳. گورستان دوره باستان

گورستان‌های متعلق به دوران باستان به این منطقه غنایی از تمدن گذشته بخشیده است. ژاک دمرگان در گورستان‌های ماقبل تاریخ این روستا، به بررسی و گمانه‌زنی باستان‌شناسی پرداخت. آثار به دست آمده از گورهای قدیمی و زیر خاک‌های منطقه آق اولر و نواحی مجاور آن به عقیده کارشناسان، متعلق به اواخر هزاره دوم میلاد است؛ که نشانه‌ای از تمدن باستانی ساکنین این روستا در آن زمان می‌باشد.

۷.۱.۴. امارت سردار امجد

این بنا عمارت بیلاقی قوام السلطنه (به سال ۳۵۰ ه.ش) بوده که از این مکان به مناطق پایین‌تر حکومت می‌کرده است. عمارت زمستانی قوام که از آن نیز برای فرماندهی و اداره امور استفاده می‌شده، هنوز در منطقه تالش وجود دارد. کاخ قوام شامل سه قسمت اداری، مسکونی و زندان می‌باشد.

ساختمان اداری شامل یک درب ورودی می‌باشد که دو دالان در طرفین آن قرار دارد. از این دالان‌ها برای ایستادن سربازان نیزه به دستی استفاده می‌شده که هنگام ورود خان، نیزه‌ها را به زمین می‌کوبیدند تا خبر ورود او را اعلام کنند. روبروی درب ورودی جایی برای پیاده شدن از اسب بود. سمت راست بنا، اتاق گردهمایی و در پشت آن مطبخ قرار دارد. سمت چپ هم سرویس‌ها و اتاق نشیمن واقع شده. در نزدیکی عمارت کوره آجرپزی وجود داشت که برای ساخت

۷

شماره چهارم

پاییز ۱۳۹۱

فصلنامه

علمی-پژوهشی

مطالعات

سنگ

روستای پایدار
کاربست رویکرد دهکده شهری، راهکاری مناسب در تحقق سکونتگاه‌های

تصویر ۱۲: تصویر قدیمی از قراول خانه

منبع: آرشیو بنیاد مسکن گیلان

تصویر ۱۴: تصویر قدیمی حمام

منبع: آرشیو بنیاد مسکن گیلان

تصویر ۱۳: قراول خانه در سال ۹۰

منبع: نگارنده، ۱۳۹۰

تصویر ۱۵: مرمت حمام

منبع: نگارنده، ۱۳۹۰

زیباترین بناهای تاریخی شهر تالش محسوب می‌شود (تصاویر ۱۵ و ۱۴).

برای تاریخ این حمام دو احتمال وجود دارد؛ برخی آن را به اواخر دوره صفویه نسبت داده‌اند و دسته‌ای دیگر حمام را متعلق به دوران قاجار می‌دانند. از خشت، ملات، گچ و سنگ به عنوان مصالح در ساخت این بنا استفاده شده است. متأسفانه ردی از پنجه اغیار بر پیکره حمام دیده می‌شود؛ چرا که در بعضی قسمت‌های حمام، آثاری از کاشی‌های تزیینی و نقاشی دیواری به جا مانده بود که تقریباً تمام آن‌ها به سرقت رفته است.

۷,۲. مطالعات جمعیتی روستای آق اولر

طبق آمارهای مربوط به سرشماری عمومی نفوس و مسکن، محدوده مورد مطالعه در سال‌های ۴۵-۷۵ دارای جمعیتی معادل ۲۳۱-۲۱۰ نفر بوده و نرخ رشد جمعیت تا سال ۷۵، ۸۰/۲- بوده که از سال ۸۰ به بعد دارای رشد مثبت ۱/۴۷ شده است.

۷,۳. مطالعات اقتصادی روستای آق اولر

توانایی اقتصادی روستای آق اولر و مریان با توجه به عوامل طبیعی مانند اقلیم، آب‌وهوا، منابع آبی توپوگرافی و خاک‌های رسوبی در حد

بنا، آجرها را در آنجا می‌پختند. مهاجمان این روستای آرام در دوره‌ای ایالات شاهسون (شاه دزد) و در دوره‌ای دیگر جماعت‌هایی ناشناس بوده‌اند (تصاویر ۱۱ و ۱۰). به گفته سرپرست گروه مرمت‌کنان (ناصری یکی از اهالی روستای آق اولر) در اجرای مرمت از مصالح نوین و امروزی استفاده شده که ارزش تاریخی کاخ را کم کرده است.

۷,۱,۵. قراول خانه

در سده اخیر عده‌ای از حزب عدالت (شاخه جدا شده نهضت جنگل) به قراول خانه می‌روند اما آسیبی به مردم نمی‌رسانند. اعضای نهضت جنگل پس از کشف کودتا و دستگیری کودتاجیان عمارت قوام‌السلطنه را آتش می‌زنند. در دوره‌ای نیز رعایای ناراضی از قوام عریضه‌ای می‌نویسند و قصد سرنگون کردن خان را می‌کنند اما از سر سادگی عریضه را به کدخدای شیله و شت می‌دهند. از بد اتفاق عریضه به دست خان می‌افتد و رعایای ناراضی تک‌تک با حیلۀ خان و در زندان او، به وسیله جوراب خیس خفه می‌شوند. (تصاویر ۱۳ و ۱۲).

۷,۱,۶. حمام مریان

این حمام مربوط به اوایل دوره قاجار است که در ۳۷ کیلومتری شرق شهرستان تالش و در منطقه بیلاقی به دستور نصرالله خان سردار امجد، به وسیله معماری از کشور آلمان بر روی زمین شیب‌دار و در فضایی به مساحت ۱۳۱ مترمربع ساخته شده است. این بنا یکی از

تصویر ۱۶: مسجد آق اولر

تصویر ۱۷: دبستان آق اولر

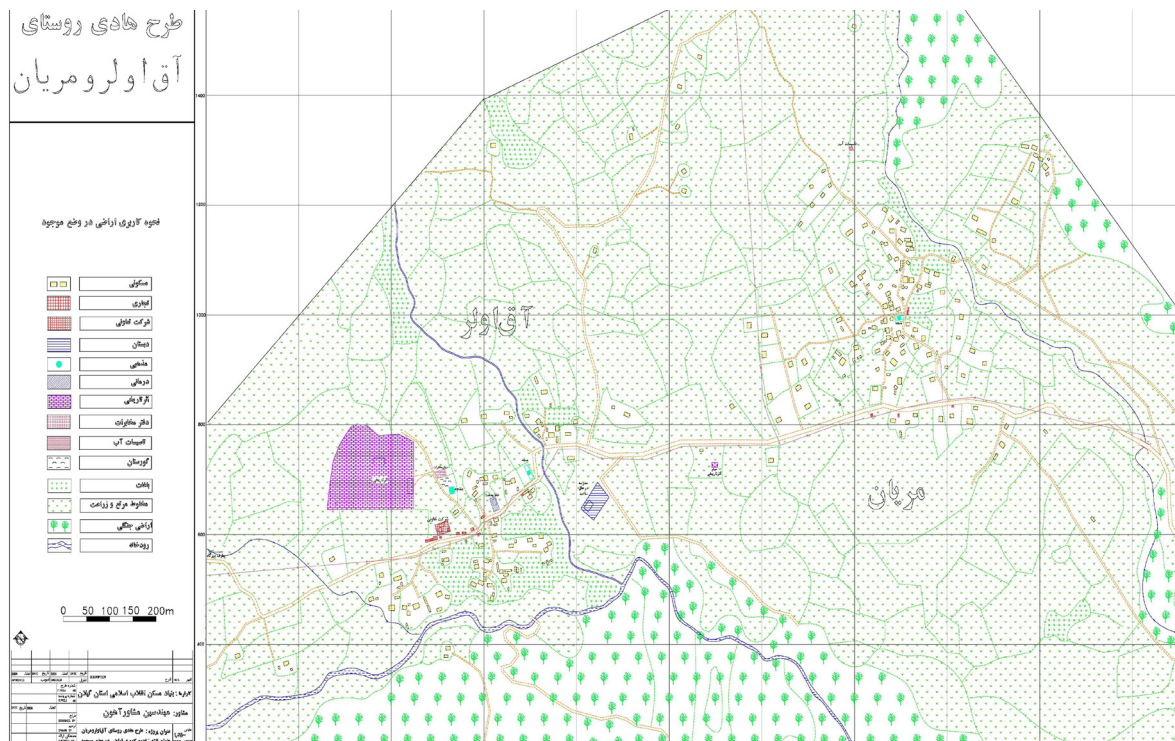

تصویر ۱۸: خانه بهداشت آق اولر

منبع: نگارنده، ۱۳۹۰

تصویر ۲۰: کاربری اراضی در وضع موجود روستا

۹

شماره چهارم
پاییز ۱۳۹۱
فصلنامه
علمی-پژوهشی
مطالعات
روستایی

روستایی پایدار
کاربست رویکرد همگامه شهری، راهکاری مناسب در تحقق سکونتگاه‌های

مرکزی، یک واحد دبستان در حال ساخت می‌باشد. مساحت کل این واحد آموزشی هزار و ۷۰۰ مترمربع و $1/13$ درصد از بافت ساخت و ساز شده روستا را شامل می‌گردد. این روستا از یک واحد خانه بهداشت به مساحت ۳۰۰

مترمربع برخوردار بوده که این میزان $0/2$ درصد از کل فضای ساخت و ساز شده روستا را شامل شده است. نیازهای ساکنین این روستا به وسیله واحدهای تجاری مستقر در روستا برآورده می‌گردد. شرکت تعاونی یکی از این واحدها می‌باشد که سرانه آن $1/4$ مترمربع نسبت به هر نفر است (تصاویر ۱۹ و ۱۸ و ۱۶).

۷.۴. مطالعات کالبدی روستای آق اولر

۷.۴.۱. شناخت و بررسی علل پیدایش روستا

ویژگی‌های محیط طبیعی و عملکرد عناصر درون آن در پیدایش روستای آق اولر به عنوان یک سکونتگاه زیستی بیش از هر عامل دیگری مؤثر بوده است؛ البته در کنار عوامل طبیعی نباید عوامل انسانی را نادیده گرفت. در ادامه هریک از عواملی که در شکل‌گیری و پیدایش روستای مورد مطالعه مؤثر بوده‌اند، به طور خلاصه مورد بررسی قرار گرفته و تشریح می‌شوند.

بسیار مطلوبی هستند. شغل مردم روستا اغلب کشاورزی و دامداری می‌باشد. البته باغداری و زنبورداری در بعضی خانه‌ها وجود دارد، که برای مایحتاج مصرفی خود مردم روستاست. از لحاظ خدمات مربوط به صنایع و کارگاه با توجه به برداشت‌های میدانی انجام شده، در سطح محدوده مورد مطالعه هیچ کاربری صنعتی وجود ندارد. واحدهای تجاری مستقر در سطح روستای آق اولر و مریان زمینه فعالیت تعدادی از روستائیان را فراهم ساخته‌اند. همچنین تعدادی از ساکنین روستاهای مورد نظر، در واحدهای خدماتی از جمله واحدهای آموزشی استیجاری، درمانی، دفتر مخابرات، تعاونی روستا و ... به کار اشتغال دارند. البته به دلیل موقعیت منطقه زمینه شاغلین، در زمینه دامداری و کشاورزی بیشتر از سایر مشاغل می‌باشد.

۷.۳.۱. تأسیسات و تجهیزات

سه واحد مسجد در محدوده روستای آق اولر، به مساحت ۳۸۰ مترمربع واقع گردیده که این عرصه‌ها $0/25$ درصد از کل فضای روستا را شامل شده است. این روستا در وضع موجود از یک واحد آموزشی استیجاری در مقطع دبستان برخوردار است؛ البته در بخش

تصویر ۲۲: نمایی از بافت پراکنده روستا

منبع: نگارنده، ۱۳۹۰

۷،۴،۳. شناخت کیفیت ابنیه روستا (بررسی ابنیه تخریبی، مرمتی، نوساز و تاریخی)

در خصوص کیفیت ابنیه با توجه به بررسی‌های انجام شده در سطح روستا نتایج زیر به دست آمده است:

گروه اول: بناهایی را شامل شده که قابل نگهداری هستند و به اصطلاح، مرمتی نامیده می‌شوند. این ساختمان‌ها حدود ۷۲/۰۳ درصد از کل بنای ساخت‌وساز شده روستا را تشکیل می‌دهند.

گروه دوم: حدود ۱۴/۵۶ درصد از کل بناهای موجود روستا، در گروه ساختمان‌های تخریبی جای دارند.

گروه سوم: این بناها نوساز بوده و تقریباً ۱۱/۸ درصد از کل ساختمان‌های موجود را به خود اختصاص داده‌اند.

گروه چهارم: بناهایی هستند که از لحاظ تاریخی به دلیل برخورداری از قدمت بالا برای سازمان میراث فرهنگی دارای اهمیت فراوان هستند. فضای این بناها حدود ۱/۵۳ درصد از کل بناهای موجود در سطح محدوده را تشکیل می‌دهند.

۸. جمع‌بندی مطالعات روستای آق اولر از ابعاد زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی در غالب جدول SWOT

حاصل مطالعات جامع مرحله شناخت، آگاهی از کم‌وکیف مسائل و امکانات منطقه مورد مطالعه می‌باشد که در حقیقت به عنوان عوامل مؤثر در طراحی، نوع و نحوه و میزان دخالت در محیط را مشخص می‌سازد. در واقع هدف اصلی از طراحی حل این مسائل با استفاده از امکانات موجود می‌باشد. با توجه به بررسی‌هایی که در رابطه با بستر طرح انجام گرفت، در این بخش به جمع‌بندی مطالعات، شناخت و تحلیل می‌پردازیم و این امر را در جدول SWOT در سه بعد زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی (که ابعاد اصلی پایداری و اصول دهکده شهری می‌باشند) و نیز از بعد کالبدی و ویژگی‌های مسکن موجود (که دست‌آورد نهایی طرح پیش رو خواهد بود) دسته‌بندی می‌نماییم.

منابع آب غنی: منابع آبی به عنوان مهمترین عامل در پیدایش هر سکونتگاه زیستی به شمار می‌روند. در محدوده مورد مطالعه هم عبور شاخه اصلی کرگانرود و وجود چشمه‌های آب فراوان موجب شکل‌گیری بافت روستا در این محدوده شده است.

توپوگرافی: اراضی روستای آق اولر نسبت به نواحی پیرامونی که اکثراً شیب‌دار هستند، از وضعیت توپوگرافیکی مناسبی برخوردارند. بنابراین به مرور زمان بافت روستایی به شکل کنونی پدید آمده است.

خاک حاصلخیز: خاک‌های اراضی محدوده روستای آق اولر با توجه به آب‌وهوای خاص این محدوده برای کشت محصولات زراعی که عمدتاً گندم می‌باشد، مناسب است.

اقلیم مناسب: آب‌وهوای نیمه مرطوب با زمستان‌های سرد و تابستان‌های بسیار ملایم، شرایط مطلوبی را خصوصاً در دوره گرم سال برای محدوده مورد مطالعه به همراه داشته است. آبیاری اراضی دیم هم با توجه به شرایط جوی امکان‌پذیر می‌باشد. با توجه **عوامل انسانی:** هرچند که عوامل محیط طبیعی نقش زیادی در پیدایش روستا داشته‌اند، اما در کنار آن عوامل دیگری نظیر اشتراکات زبانی، قومی، فرهنگی و خویشاوندی نیز از گذشته تاکنون باعث همزیستی ساکنین این روستا در کنار یکدیگر شده است.

۷،۴،۲. بافت روستا

به دلیل شرایط آب‌وهوایی نیمه مرطوب سرد کوهستانی، این روستا دارای بافتی باز است. ساختمان‌های جدید هم با فاصله از مرکز روستا احداث شده‌اند. منازل مسکونی عمدتاً شامل اجزایی مانند (واحد مسکونی، محل نگهداری دام‌ها، انبار محصولات زراعی و...) می‌باشند. تقسیم‌بندی خاصی برای محلات روستا وجود ندارد، زیرا در روستا اختلاف طبقاتی دیده نمی‌شود.

تصویر ۲۱: نمایی از بافت پراکنده روستا

منبع: نگارنده، ۱۳۹۰

جدول ۴- جمع بندی مطالعات روستای آق اولر از ابعاد زیست محیطی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی در غالب جدول SWOT

تهدیدها	فرصت‌ها	ضعف‌ها	قوت‌ها		
- امکان تبدیل شدن باغات و فضاهای سبز (به ویژه خصوصی) به مسکن و سایر کاربری‌ها به علت هجوم ساخت و ساز نامتناسب با بستر.	- امکان استفاده از پوشش گیاهی غنی موجود در طراحی فضاهایی با چشم انداز و کیفیت مناسب. - امکان استفاده از فضاهای باز موجود، برای ایجاد فضاهای سبز و باز جمعی.	- از بین رفتن پوشش گیاهی در برخی قسمت‌ها به علت دفع نامناسب زباله و سرریز شدن شیرابه‌های آن.	- وجود پوشش گیاهی و درختان متنوع. - وجود باغات و فضاهای سبز و باز در بسیاری از قسمت‌های روستا.	از بُعد زیست محیطی	
				پوشش گیاهی	
- بلااستفاده ماندن روستا در نیمه دوم سال و در نتیجه کم بودن حس تعلق به آن.	- امکان تعبیه فعالیت‌های تفریحی زمستانی برای ساکنین به حضور در محل و جذب گردشگران در این فصل.	- سرمای زیاد فصول پاییز و زمستان و بارش برف با توجه به وضعیت معابر.	- وجود رودها و منابع آبی مناسب. - توجه به اقلیم و رعایت اصول طراحی متناسب با آن.	از بُعد زیست محیطی	
				شرایط اقلیمی	
- افزایش تورم و افزایش قیمت زمین - - منفعت رسانی گردشگران و درآمدهای حاصل از گردشگری به افراد غیر بومی و صاحبان سرمایه. - فروش زمین‌ها به وسیله روستائیان و مهاجرت آن‌ها به شهرها.	- تحریک اقتصاد روستایی به وسیله ایجاد تقاضا برای تولیدات کشاورزی و جذب سرمایه. - بهبود سیستم‌های حمل و نقل و ارتباطات. - امکان فروش صنایع دستی و کالاهای بومی به گردشگران.	- فصلی بودن مشاغل غالب روستا. - کاهش رونق فعالیت‌های کشاورزی و دامداری نسبت به گذشته. - نبود شغل ثابت و مناسب برای جوانان روستا.	- وجود و رونق اقتصاد خدماتی مبتنی بر حضور گردشگران در روستا. - وجود فعالیت‌هایی مانند زنبورداری، صنایع دستی و پرورش طیور.	از بُعد اقتصادی	
				درآمد و زمینه‌های اشتغال	
- امکان کسب درآمد صاحبان واحدهای مسکونی و تجاری از عواید حاصل از حضور گردشگران در روستا.	- امکان کسب درآمد صاحبان واحدهای مسکونی و تجاری از عواید حاصل از حضور گردشگران در روستا.	- کم شدن فعالیت‌های کشاورزی، صنایع دستی و پرورش طیور به علت توجه تک بعدی به فعالیت‌های گردشگری.	- توجه روزافزون سرمایه‌گذاران به سرمایه‌گذاری‌های گردشگری در محل، بالا رفتن قیمت زمین‌های روستائیان.	از بُعد اقتصادی	
				سرمایه‌گذاری‌های گردشگری	
- امکان از بین رفتن سنت‌های روستا به علت مراودت زیاد با گردشگران. - امکان کاهش امنیت و افزایش جرم در روستا. - کالاسازی فرهنگی، به معنای عرضه محصولات فرهنگی آن‌گونه که مورد پسند گردشگران باشد.	- امکان تشویق ماندگار کردن جمعیت روستایی و جذب جمعیت تابستانه در فصول سرد سال.	- پایین بودن سطح سواد برخی از اهالی روستا.	- علاقمندی و استقبال مردم روستا به حضور گردشگران. - تمایل ساکنین به مشارکت در فعالیت‌های جمعی. - قدمت تاریخی و ریشه‌دار بودن روستا و وجود پیوندهای محکم اجتماعی- فرهنگی. - دارا بودن مراسم فرهنگی، اعیاد، سنت‌ها و جشن‌ها.	از بُعد اجتماعی- فرهنگی	
				اجتماعی	
- امکان کم شدن حس تعلق در ساکنین و مهاجرت دائم به شهرها.	- امکان تشویق ماندگار کردن جمعیت روستایی و جذب جمعیت تابستانه در فصول سرد سال.	- کم بودن حضور مردم در شش ماه دوم سال. - غیر بومی بودن جمعیت روستا. - تفاوت زیاد جمعیت در فصول سرد و گرم.	جمعیتی	از بُعد اجتماعی- فرهنگی	
				جمعیتی	

زیباشناختی		زیباشناختی	
از بُعد کالبدی		از بُعد کالبدی	
وجود ارتفاعات و کوه‌ها با جاذبه‌های زیبا و چشم‌نواز. وجود مناظر و چشم‌اندازهای بی‌نظیر. وجود بافت با ترکیب بندی مناسب بر بستر شیب دار روستا. ترکیب مناسب بافت با مجموعه عوامل محیطی چون، درخت‌ها، چشمه‌ها، کوه‌ها، رودخانه‌ها و جاده دسترسی. فرم ارگانیک توده و فضا در اکثر بافت روستا. استفاده از مصالح بومی و در دسترس در ساخت تعدادی از ابنیه.	استفاده از مصالح نامناسب در نماها. کیفیت بسیار پایین بسیاری از ابنیه به واسطه فرسودگی بیش از حد آنان. کیفیت کالبدی نامناسب راه‌ها و مسیرهای موجود. عدم رعایت مقیاس هماهنگ با روستا در برخی ساختمان‌های نوساز. ساخت و سازهای نامتناسب با بافت بومی و خارج از مقیاس روستا.	امکان پیش آمدن آلودگی بصری با آلودگی چشم‌اندازها به علت ساخت و سازهای نامتناسب. کاهش بیش از حد کیفیت کالبدی روستا به علت نگهداری ضعیف از ساختمان‌ها و چشم‌اندازها.	امکان ایجاد عرصه‌های جمعی با چشم‌اندازهای بی‌نظیر برای تشویق به حضور در فضا. امکان ایجاد مسیرهایی با دید و منظر و سکانس‌های متنوع.
وجود مسیرهایی که از میان آن‌ها نهرهای آب عبور می‌کند و قابلیت تبدیل به پیاده‌راه‌های جاذب را دارند.	نبود امکان دسترسی سواره در بخشی از معابر روستا. عدم رعایت سلسله مراتب دسترسی. عدم توجه به الگوهای رفتاری پیاده و وجود شیب تند و نامناسب در بسیاری از مسیرهای موجود. عدم وجود تسهیلات و مبلمان مناسب در مسیرهای موجود.	فرسودگی بیش از بیش بناها به علت نبود دسترسی مناسب به آن‌ها.	امکان ایجاد پیاده‌راه‌های متنوع در مسیر. امکان تعبیه دسترسی سواره به اکثر بناهای مسکونی.
وجود کاربری غالب مسکونی. وجود کاربری‌های مذهبی و دارای قدمت که سبب هویت بخشی به بافت می‌گردند.	نبود کاربری‌های کافی و با کیفیت و متنوع و مورد نیاز مردم از قبیل: تجاری، اداری، آموزشی، فرهنگی و سیاحتی. کمبود کاربری‌های اقامتی و تفریحی مناسب گردشگران، علیرغم گردش پذیر بودن و پتانسیل‌های بینظیر روستا.	امکان ایجاد کاربری‌های فعال جمعی در زمین‌های بایر موجود.	امکان ایجاد کاربری‌های فعال جمعی در زمین‌های بایر موجود.
وجود سقف شیب‌دار تمام واحدهای مسکونی زلزله خیز نبودن روستا.	نبود بناهای همساز با اقلیم. پرت حرارتی انرژی در بناها با وجود پنجره و دربه‌های بدون عایقکاری. عدم استفاده از مصالح مناسب با بافت در بناهای مسکونی. چیدمان نامناسب بناها در بافت.	عدم هماهنگی مسکن نوساز با بافت قدیمی. گرویدن ساخت و سازهای اهالی روستا به فرمهای شهری ناهمگون با بافت.	علاقه زیاد ساکنین برای نوسازی.
دید و منظر بسیار زیبا به طبیعت اطراف. وجود بناهایی با قدمت تاریخی.	کمبود امکانات مورد نیاز گردشگران. کمبود محله‌های اقامت. کمبود مسیرهای پیاده، سرویسهای عمومی، پارکینگ‌ها و رستوران و ... کمبود کاربری‌های تفریحی و اوقات فراغت نظیر رستوران، قهوه‌خانه و ... عدم درآمدزایی گردشگران برای ساکنین بومی عدم وجود تابلوها و علائم مناسب برای معرفی بناهای تاریخی و فضاهای جاذب به گردشگران.	افزایش تورم و افزایش قیمت زمین. ازدحام و شلوغی در جامعه میزبان و از دست رفتن نسبی آسایش اهالی بومی. ایجاد آلودگیهای صوتی و بصری و مشکلات دفع زباله.	امکان ایجاد مراکز اطلاع‌رسانی گردشگران که خود می‌تواند مکانی برای نمایش و عرضه محصولات محل نیز باشد. امکان جایگزین نمودن کاربری ساختمان‌های عمومی بلا استفاده با کاربری‌های مورد نیاز گردشگران. امکان ایجاد کاربری‌های تفریحی و اوقات فراغت نظیر رستوران، قهوه‌خانه برای تضمین تداوم حضور مردم و گردشگران.

از بُعد گردشگری

منبع: نگارنده

۹. اصول و معیارهای الگوی دهکده شهری در روستای آق اولر مبتنی بر نتایج حاصل از مبانی نظری و بررسی و مطالعات میدانی

اصول و معیارهای الگوی دهکده شهری در روستای آق اولر بر مبنای مبانی نظری و نتایج حاصل از مطالعات نمونه‌های موردی، تنظیم شده است. همچنین به نقش گردشگری روستا در منطقه تالش و نیز ویژگی‌های خاص بافت روستای محدود توجه شده است. بر این اساس موضع مداخله و نحوه برخورد با محوطه به طور مشخص شامل:

۱. تأکید بر توسعه کیفی ساخت‌وسازها و ارائه ضوابط کالبدی آن‌ها همراه با در نظر گرفتن ویژگی‌های بومی بافت و خصوصیات فرهنگی ساکنان روستا است.
۲. طراحی براساس حفظ ساختار اصلی بافت روستایی و مؤلفه‌های بومی موجود می‌باشد.

در این طرح، آنچه با عنوان دیدگاه توسعه کیفی مطرح می‌گردد و به عنوان یک هدف اصلی تأکید می‌شود، احیا و تقویت کیفیت زندگی روستایی را شامل می‌شود. دیدگاه توسعه کیفی، توجه به کیفیت زندگی سکونتگاه روستایی را در کلیه ابعاد اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و فرهنگی در بر می‌گیرد و در عین حال به حفظ ساختار موجود بافت روستایی، توسعه همساز با طبیعت بافت و مؤلفه‌های بومی نظر دارد. نگاه توسعه کیفی به امر حفاظت و توسعه به طور هم‌زمان توجه دارد و تعادلی از این دو رویکرد است. براساس اصول تدوین شده، مستخرج از بحث مبانی نظری در بخش اول مقاله و با استناد بر تعریف معیارهای تبیین شده و مستخرج از تجربیات عملی در بخش دوم مقاله و تطبیق آن‌ها براساس جمع‌بندی امکانات و محدودیت‌های شرایط وضع موجود روستای آق اولر، انگاره کلی طرح براساس شش اصل به دست آمده که در بخش پیشین نیز ذکر گردید، در قالب طرح راهبردی زیر ارائه می‌گردد.

۱. تأکید بر مقیاس انسانی، صمیمیت و هویت با طرح فضاهای عمومی سرزنده و همساز با طبیعت،
۲. محیطی پیاده‌مدار و جاذب عابر پیاده، تأکید بر حمل‌ونقل عمومی محلی و ارتقای آن،
۳. استفاده کارآمد از منابع انرژی و کاربرد انرژی‌های نو،
۴. اختلاط مناسب کاربری‌های اراضی و فعالیت‌ها و تنوع ابنیه،
۵. ویژگی‌های کالبدی خاص ناحیه، ابعاد و اندازه مشخص با

نحوه استقرار روشنی از واحدهای همسایگی و

۶. احترام به حفظ محیط زیست و توجه به عوامل زیست محیطی از طریق بهره‌گیری از مؤلفه‌های طبیعی سایت و ساخت‌وساز سازگار با محیط زیست طبیعی.

۱۰. بررسی ابنیه روستا

۱۰.۱. تأثیر اقلیم بر معماری

در روستای آق اولر به دلیل شرایط خاص آب‌وهوایی (یعنی نیمه مرطوب کوهستانی) و موقعیت روستا که در منطقه کوهستانی قرار دارد، شکل معماری به صورت بسته می‌باشد. علت آن هم سرمای شدید (به خصوص در فصل سرد سال) است تا سطح تماس فضاهای داخلی با محیط بیرون کمتر گردد. همچنین چون محدودیت اراضی مسطح وجود دارد، محوطه‌های مسکونی چسبیده به هم می‌باشند؛ برای اینکه بتوانند در فصول مختلف سال از نور خورشید حداکثر استفاده را ببرند. پلان‌ها در محور غربی - شرقی دارای کشیدگی می‌باشد و نمای اصلی در جنوب ساختمان قرار دارد. جهت غرب بناها به دلیل جهت وزش باد و ریزش باران بسته می‌باشد. همچنین به دلیل سرمای شدید از ایوان استفاده نمی‌کنند. به همین دلیل طرف شرق ساختمان را باز می‌کنند تا جریان هوای مناسبی در تابستان به وجود آید. از طرفی به دلیل بادهای شدید و سرمای زیاد، خانه‌ها یک طبقه می‌باشند.

۱۰.۲. مراحل اجرای ساختمان

با توجه به آب‌وهوای سرد کوهستانی روستا، در ساخت خانه‌های قدیمی روستا از مصالحی با ضریب حرارتی بالا مانند سنگ، ملات کاهگل، چوب و... که در منطقه به وفور یافت می‌شود، استفاده شده است. به همین دلیل دیوارها را به صورت ضخیم از چوب و گل و اندود کاهگل و سقف‌ها را عموماً از چوب به صورت لته کوبی با شیب ۲۵ درجه می‌ساختند.

۱۰.۲.۱. پی: برای پی سازی از تیرهای کلفت چربی و تنه درختان و برای چوب بست دیوار و سوار کردن خوک بام از تیرها و تیرچه‌های حامل استفاده می‌شود. چوب‌هایی که وزن سبکتر و مقاومت کمتری دارند، برای ساخت تخته‌های توخال به کار می‌روند. در این منطقه از الوار یعنی تخته چوب‌های بهتر و قطور برای بنای دیوار استفاده می‌کنند.

۱۰،۲،۲. سقف: بام خانه‌ها در روستای آق اولر معمولاً بام چهارشیبی با دو شیب مثلثی شکل است که در آن قاعده چوب بست بام از چهار تیرافقی تشکیل شده است. (تصاویر ۲۴ و ۲۳)

۱۰،۲،۳. دیوار: دیوار خانه‌ها در روستای آق اولر معمولاً از سیستم دیوارچینی زگالی است. بدین صورت که دو طرف ستون‌ها را با چوب‌هایی کوچک با قطر کم (معمولاً از شاخه درختانی مثل افرا می‌پوشانند) و مابین آن را با ملات گل و کلوش (ساقه گندم) پر می‌کنند. سپس روی آن را با کاهگل اندود می‌کنند (تصویر ۲۵).

۱۱. اصول پیشنهادی طراحی معماری پایدار و همساز با اقلیم در روستای آق اولر

به طور خلاصه معیارها و الگوی اصلی طراحی پایدار روستا را می‌توان در موارد ذیل خلاصه نمود:

۱. اصلاح و سامان بخشی به بافت کالبدی روستا.
۲. عدم استفاده از اراضی زراعی (گندم و جو) برای توسعه بافت فیزیکی روستا.
۳. بهره‌گیری از فضاهای خالی و باغات غیرمتمرکز روستا برای حفظ اراضی کشاورزی و متمرکز نمودن بافت روستا.
۴. در این روستا، احداث ساختمان‌های دو طبقه با فرم‌هایی که به مکعب نزدیکتر باشند، به لحاظ حفظ حرارت زمستان سودمندتر است. زیرا به دلیل کاهش نسبت سطوح جانبی به حجم، از اتلاف حرارت کمتری برخوردارند.
۵. در این منطقه، به لحاظ تابش و جذب حرارت آفتاب مطلوب در زمستان از طریق دیوارها، بهترین جهت قرارگیری ساختمان در راستای شرقی - غربی با انحراف ۱۵ درجه جنوبی شرقی است.
۶. ایوان شرقی به دلیل باد مطلوب شرق، در برخی مناطق فضای اصلی زیست را در تابستان تشکیل می‌دهد.
۷. در این منطقه به دلیل کوهستانی بودن، بهتر است به منظور حفظ حرارت فضاهای داخلی در زمستان، ایجاد ورودی‌های دوبله موجب کاهش اتلاف حرارت باشد. همچنین فرم‌های هندسی خالص که سطوح نما را یکپارچه‌تر سازد، برای کاهش اتلاف حرارت مناسب است.
۸. نمای ساختمان باید دارای رنگ‌های روشن بوده تا جذب حرارت آن به وسیله تابش به حداقل برسد. همچنین با توجه به وجهتسمیه اسم روستا (آق اولر، به معنای خانه‌های سفید) استفاده از رنگ سفید، مشابه بناهای بومی برای نما پیشنهاد می‌گردد.
۹. در این منطقه به دلیل کوهستانی بودن، نباید بناهای مسکونی را در شیب‌های منفی احداث نمود، زیرا نمی‌توان از انرژی تابشی در ایام سرد سال استفاده کرد.
۱۰. به دلیل سرمای هوا در اوقات پاییز و زمستان در این منطقه لازم است از پرده خارجی در پشت پنجره‌ها و سطوح شیشه خور

استفاده شود. به طور اخص احداث پنجره‌هایی با در خارجی چوبی (مشابه معماری بومی روستا) مناسب است.

۱۱. استفاده از پی‌های شفته‌ای با دانه‌بندی مناسب به جای پی‌های بتونی بسیار مناسب‌تر است.
۱۲. در هیچ یک از مناطق روستایی گیلان اسکلت فلزی مناسب نبوده و در سازه‌های روستایی توصیه نمی‌شود.
۱۳. استفاده از کاهگل نانو برای اندود نهایی دیوارها. به عنوان نمونه در شهر نراق یکی از بناهای تاریخی شهر با پوشش نانو عایق کاری شده است. مزایای این نوع پوشش آب‌گریز شدن سطح و مقاوم شدن در برابر اشعه خورشید است؛ به گونه‌ای که مشکل تنفس در بنا و ملات کاهگل را هم ندارد و بنا به راحتی می‌تواند تنفس لازم را داشته باشد. عیب عمده محصولات ضدآب موجود در بازار، از بین بردن امکان تنفس در بناست؛ محصول نانوی جدید که بر پایه یک محصول کاملاً طبیعی ساخته شده (سلیس)، این مشکل را رفع کرده است. در حال حاضر سطح انجام شده، آب‌گریز شده و به هیچ‌وجه باران و رطوبت در آن نفوذ نمی‌کند.
۱۴. برای پرهیز از دریافت بادهای سرد، بهتر است حیاط به وسیله ساختمان‌های مجاور و یا بادشکن محافظت شود. بنابراین حیاط‌ها می‌توانند به شکل مربع و یا مستطیلی که محور طولی آن در راستای شمال و جنوب قرار دارد، ساخته شوند.
۱۵. قرارگیری فضاهای خدماتی و دامی در جبهه‌های غربی و شمال‌غربی برای حفظ ساختمان از رطوبت و کج باران زمستانی و گرمای نامطلوب تابستان، مناسب است.
۱۶. نظر به امکان نگهداری از دام و ماکیان در روستا، پیش‌بینی اینگونه فضاها در سایت الزامی است.
۱۷. استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر در ساخت بناها.

۱۲. بهره‌گیری از انرژی‌های تجدیدپذیر در طراحی

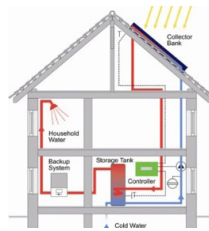
با توجه به قرارگیری سایت در منطقه تالش گیلان، از میان راهکارهای متفاوت انرژی‌های تجدیدپذیر، سه راهکار استفاده از بام سبز در ترکیب با پنل‌های فتوولتائیک و نیز کلکتورها برای طراحی مسکن پایدار مد نظر قرار گرفته است.

استفاده از بام سبز در ترکیب با پنل‌های فتوولتائیک و جمع‌کننده‌های خورشیدی، علاوه بر فواید زیست‌محیطی و همچنین زیبایی بصری به علت عمق نسبتاً زیاد و نوع مصالح، به عنوان عایق حراراتی نیز عمل نموده و تا ۲۰ درصد صرفه‌جویی انرژی را به دنبال خواهد داشت. علاوه بر آن برخی از مزیت‌های بام سبز به همراه فناوری‌های جدید حاصل می‌شود. معمولاً صفحات فتوولتائیک را در بام‌ها که بیشترین شدت نور خورشید را دارند، نصب می‌کنند. بدین ترتیب کارایی بالایی در تبدیل انرژی خورشیدی به الکتریسیته به دست می‌آید. اما قابل توجه است که این صفحات در محدوده‌های دمایی خاص و بدون نوسانات دمایی، بهترین کارایی را دارند. بام‌های سبز در به دست آوردن این محدوده دمایی خاص و مناسب برای فتوولتائیک‌ها، کمک می‌کنند. بام‌های سبز در طول روز نسبت به بام‌های معمولی بسیار خنک‌تر هستند و این مزیت مهمی برای

تصویر ۲۸: عملکرد جمع کننده در

تصویر ۲۷: جمع کننده خورشیدی تصویر ۲۶: نمونه بام سبز شیپدار

تصویر ۲۹: گلخانه خورشیدی تامین آب گرم مصرفی

بنا به وسیله گرمایش از کف استفاده خواهد شد. با توجه به عرض جغرافیایی روستای آق اولر (۳۷ درجه ی شمالی)، کلکتور در تابستان با زاویه ۲۷ درجه و در زمستان با زاویه ی ۴۷ درجه، در جهت جنوب قرار خواهد گرفت (تصاویر ۲۸ و ۲۷). (همان ۱۳۸۹، فصل ۵: ۷۶)

صفحات فتوولتائیک است. (عادلی گیلانی، ۱۳۸۹، فصل ۵: ۲)

۱۲،۱ کاربرد بام سبز در طراحی مسکن پایدار روستا

نگارنده در این پژوهش استفاده از پوشش بام سبز در کلیه بناهای مسکونی و عمومی را پیشنهاد کرده است. بام‌های سبز از نوع کم عمق بوده و با توجه به میزان بارش در گیلان و لایه جمع‌آوری آب، علاوه بر عدم نیاز به آبیاری، تا حدی می‌تواند به سیستم جمع‌آوری آب‌های سطحی در روستا کمک نماید. علاوه بر این، این بام‌ها می‌توانند با بالا بردن راندمان سلول‌های فتوولتائیک و عایق کردن بام، از طریق کاهش مصرف سوخت‌های فسیلی به پایداری در روستا یاری برسانند (تصویر ۲۶). (همان ۱۳۸۹، فصل ۵: ۵۹)

۱۲،۴ گلخانه، سامانه ایستا با جذب مجزا

فضای خورشیدی نوعی سیستم گرمایشی خورشیدی ایستا است که از اتاق شیشه (اتریوم، گلخانه، ...) واقع در ضلع جنوبی یک ساختمان تشکیل شده و از دیگر فضاها به وسیله یک دیوار مشترک جدا شده است (تصویر ۲۹).

۱۳. ارائه الگوی مسکن و واحد همسایگی

مهمترین نکته‌ای که هم‌اکنون از معماری رایج در روستاها رخت بر بسته، ساخت مسکن با طرحی اقلیمی است که موجب می‌شود، بناها در شرایط متفاوت آب و هوایی در طی سال نتوانند پاسخگوی آسایش ساکنین باشند. بدین سبب طرح ضوابطی که براساس آن مسکن، آسایش اقلیمی به همراه داشته و صرفه جویی انرژی را برای آسایش و گرمایش واحد مسکونی به ارمغان آورد، از دیگر مقوله‌های مورد نظر در ارائه اصول و ضوابط است.

در این پژوهش دو تیپ از هفت تیپ طراحی شده پلان مسکونی در سایت مجموعه که با توجه به اصول طراحی پایدار و معماری بومی روستا و با به کارگیری از سیستم انرژی‌های تجدیدپذیر ذکر شده، برای ساخت و ساز آتی روستا پیشنهاد می‌گردند.

۱۳،۱ تیپ اول: خانه طراحی شده با به کارگیری سامانه ایستا با جذب مجزا (گلخانه خورشیدی) (تصویر ۳۰).

۱۳،۲ تیپ دوم: خانه طراحی شده با به کارگیری بام سبز، جمع کننده خورشیدی، سلول‌های فتوولتائیک (تصویر ۳۱).

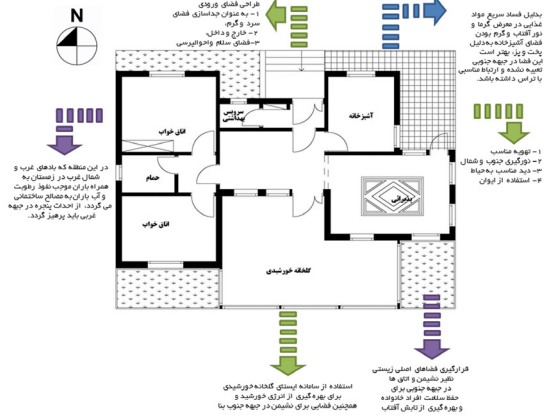
۱۲،۲ سلول‌های خورشیدی (فتوولتائیک)

PVها، دستگاه‌هایی هستند که نور را به صورت مستقیم به الکتریسته تبدیل می‌کنند. وضعیت ایده‌آل برای سقف‌های شیروانی زمانی حاصل می‌شود که رو به جهت جنوب طوری قرار گیرند که در برابر سایه ایجاد شده به وسیله درختان و یا سایر ساختمان‌ها قرار نگرفته باشند. با این حال جهت یابی شرق و غرب نیز می‌تواند مقدار قابل توجهی الکتریسته تولید کند. نگارنده در این پژوهش استفاده ترکیبی از بام سبز و سلول‌های فتوولتائیک را پیشنهاد می‌کند. (همان ۱۳۸۹، فصل ۵: ۶۸)

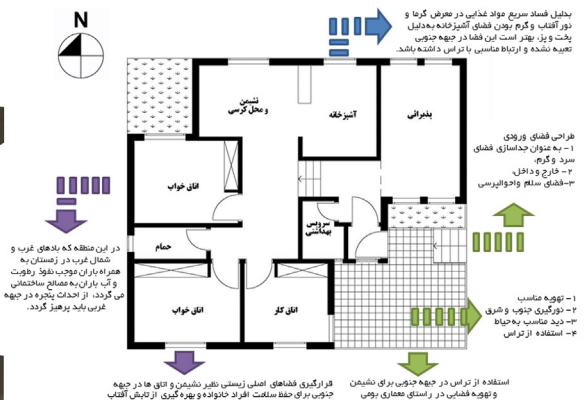
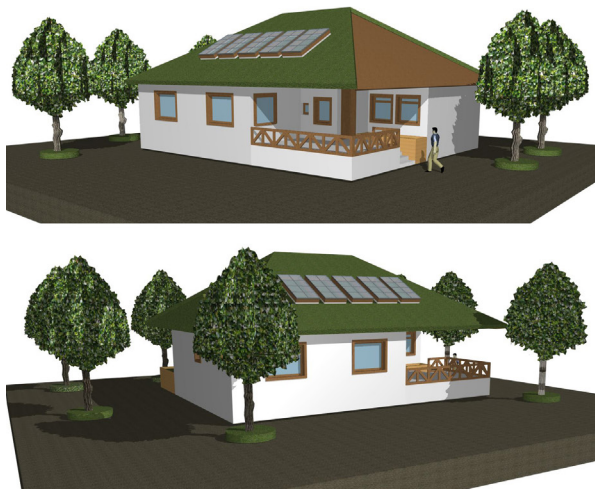
۱۲،۳ جمع‌کننده خورشیدی

جمع‌کننده خورشیدی سطح شفافی است که تابش خورشید را با طول موج‌های کوتاه عبور می‌دهد. این تابش به وسیله جاذب، جذب شده و تبدیل به گرما می‌شود. از این رو، امواج با طول موج بلند حاصل می‌شود که از جمع‌کننده خورشیدی عبور نمی‌کنند و در سیستم محبوس می‌شوند. در این پژوهش، در زمینه استفاده از سیستم حرارتی خورشیدی، برای خانه‌های روستایی طراحی شده، با توجه به عدم وجود لوله‌کشی گاز شهری در روستا و استفاده از انرژی الکتریکی برای گرم کردن آب استحمام، نگارنده از آب‌گرم‌کن خورشیدی استفاده کرده است. در این راستا، نگارنده پیشنهاد استفاده از جمع‌کننده خورشیدی آبی صفحه تخت، به همراه مخزن پلاستیکی و کنترل‌گر زمانی را ارائه داده است. لازم به ذکر است که جمع‌کننده خورشیدی پیشنهادی، دارای سیستم اجباری و غیرمستقیم بوده و برای جلوگیری از یخ‌زدگی سیال از ضدیخ استفاده خواهد شد. از این منبع گرمایی برای گرم کردن آب گرم مصرفی و نیز گرمایش

تصویر ۳۰: نمایی از خانه تپ ۱

تصویر ۳۱: نمایی از خانه تپ ۲

انجامیده است.

با بهره‌گیری از تجارب موفق بررسی شده، دستورالعمل‌های معماری، معماری منظر و طراحی شهری راهبردی دهکده‌های شهری پوندبری و کلونین گرو و در زمینه کاربری این مفهوم و ویژگی‌های آن با توجه به شرایط بومی روستای آق اولر، برای دستیابی به راهبردهای تحقق پایداری در سکونتگاه‌های پایدار در کشور، راهکارهای پیشنهادی زیر ارائه می‌گردد:

۱- **مشارکت مردم:** مهمترین اصلی که در ارتباط با توسعه در این رویکرد مورد تأکید است، مشارکت مردم در ارائه الگوی طرح توسعه و

۱۴. نتیجه‌گیری

به طور کلی رویکرد دهکده شهری، اکنون در مقیاس وسیع جهانی به عنوان راه‌حلی برای توسعه‌های جدید شهری و روستایی و دستیابی به توسعه پایدار مورد استفاده قرار گرفته است. طراحی دهکده‌های شهری سبب توجه به اجتماعات پایدار با محوریت توجه به ابعاد انسانی همساز با حفظ محیط‌زیست طبیعی گردیده و منجر به ایجاد گرایش‌های پایداری و انسان‌گرایانه شده است. نتیجه و برآیند این تجربیات به اهداف با ارزشی منتهی شده است که از مهمترین آن‌ها توجه به انسان، ارزش‌های انسانی بوده که به ایجاد ارتباط بهینه‌تر انسان و محیط زیست و توسعه پایدار سکونتگاه‌های انسانی

تصویر ۳۲: سایت پلان مجموعه مسکونی طراحی شده

تصویر ۳۳: نمایی از واحد همسایگی طراحی شده

منبع: نگارنده، ۱۳۹۰

از همه مهمتر، رابطه بین فراهم کنندگان توسعه و ساکنان منطقه است و اعتقاد به اینکه تحقق طرح های توسعه به منظور دستیابی به توسعه پایدار امری جمعی و همگانی و از طریق برنامه ریزی و اجرای طرح مشارکتی است، به طوری که دائماً از طریق مردم و ساکنان مدیریت شود. از طریق کاربرد مداوم این اصل، مقاومت در مقابل تغییر کم شده و بحث های برنامه ریزی راهبردی با استراتژیک می تواند در خطوط بازتری توسعه یابد. همچنین تأکید بر مؤلفه های بومی به ویژه به لحاظ خصوصیات فرهنگی و آداب و رسوم اجتماعی از اصول پیشنهادی تقویت هویت سکونتگاه ها در شرایط امروز ایران، می باشد.

۲- استفاده از فرم فشرده با توسعه مناسب فضا:

به موجب استفاده مؤثر از زمین، فشارهای توسعه بر اراضی کشاورزی و طبیعی کاهش یافته و انرژی صرف شده در سفرها و در ساختمان ها نیز کاهش می یابد و به وسیله کاستن از سفر با اتومبیل های شخصی به کیفیت هوای منطقه کمک می شود. در این شرایط با استفاده کارآمد از منابع زمین و انرژی نسبت به آن مکان هایی که این منابع پراکنده اند به طور مؤثرتری موجب کاهش فشارهای توسعه بر زمین های کشاورزی و فضاهای باز می شوند. ضمن اینکه معماری متنوع و پایدارتر با انواع مختلف مالکیت در اراضی به وجود آمده و فناوری تکنولوژی های جدید ساخت همچون؛ موارد مطرح شده در این نوشتار و استفاده از انرژی های پاک و تجدید پذیر تا حد ممکن در ساختمان ها به کار گرفته می شود.

۳- اصل تنوع و گوناگونی:

این اصل از جمله اصول محوری است که (به ویژه در الگوی معماری و میزان تراکم ابنیه)، باید مد نظر قرار گیرد. همچنین سازماندهی دسترسی های محلی و فرا محلی بر اساس اصول دهکده شهری، با اولویت عابر پیاده و تأکید بر مؤلفه های بومی به لحاظ فرم های کالبدی، در سازماندهی واحدهای همسایگی پیشنهاد می شود. اساساً کاربرد الگوی دهکده شهری در هر منطقه نیاز به دانش فنی و، شناخت همه جانبه ویژگی های محلی هر نمونه موردی، برای تطبیق اصول طراحی الگو برای منطقه دارد. بدون شک در یک توسعه شهری یا روستایی موفق، یکی از اهداف برنامه ریزان و طراحان ایجاد تعادل بین امر توسعه و حفاظت است. کاربرد اصول مطرح شده در الگوی دهکده شهری، توانایی برقراری این تعادل و

توازن را دارد و به نظر می آید، دست یافتن به شناختی جامع از این روش و مطالعه جامع تر و کامل تر آن می تواند در کنترل توسعه های شهری و روستایی، روشی مناسب و کارآمد باشد.

همچنین ایده دهکده شهری با راهکارهایی برای جهت طراحی اصول سکونتگاه های پایدار می تواند به طور جدی از توسعه های بی رویه حومه های شهری و روستاها جلوگیری کند. در این میان یکی از اهداف دهکده های شهری که توسعه مسکن پایدار است، باید مورد توجه قرار گیرد. زیرا طراحی مسکن پایدار می تواند به عنوان هسته طراحی، پایه و اساس طراحی را تحت الشعاع قرار دهد. برای دستیابی به مسکن پایدار می بایست اصول طراحی آن و مفاهیم مرتبط به آن شناخته شده و عوامل تأثیرگذار و مشکلات تحقق آن مورد کاوش قرار گیرد.

به عنوان یک موضوع اساسی می توان گفت هر گونه سیاست گذاری و برنامه ریزی مسکن روستایی در کشور هنگامی می تواند قرین به توفیق گردد که طرح ها و اقدامات با ویژگی ها و مختصات معماری روستایی و سنت های قومی، فرهنگی و تنوع اقلیمی موجود در مناطق مختلف کشور منطبق باشد. عدم تفکیک سیاست های راهبردی استراتژیک و اجرایی مسکن شهری و روستایی و تعمیم سیاست های راهبردی استراتژیک مسکن شهری بر روستاها از مهمترین ضعف های کیفی است که در برنامه های مسکن روستایی مشاهده می شود و تداوم آن باعث شده تا هم اکنون نشانه های شهری شدن خانه های روستایی در سیمای روستا هویدا شود. از دیگر کمبودها در عرصه سیاست های راهبردی که توجه به آن ها برای تحقق برنامه ها ضروری است، می توان به فقدان نظام معماری محلی، نظام مالی - اعتباری، ایجاد نهادهای فنی ناظر بر ساخت و ساز، عرضه زمین مسکونی، ساماندهی تولید مصالح و اشاعه فن آوری مناسب ساخت و ساز اشاره نمود. غفلت نسبت به دیگر ابعاد کیفی مسکن از جمله؛ جنبه های زیست محیطی، تسهیلات بهداشتی، نور، فن ساخت، کیفیت های بصری و هویت های محلی - منطقه ای و جغرافیایی اقلیمی به صورت خلاصی محسوس و از مهمترین ضعف های برنامه های تأمین مسکن روستایی محسوب می شود. تأمل در الگوهای معماری بومی و اتکاء به امکانات و دانش محلی می تواند شروع مناسبی برای تفکر طراحی و اجرایی در این زمینه باشد.

منابع:

۱. بحرینی، سیدحسین، (۱۳۷۶)، شهر و شهرسازی و محیط زیست، مجله محیط شناسی، شماره ۱۹.
۲. بحرینی، سیدحسین، (۱۳۸۷)، مقایسه مفاهیم توسعه و توسعه پایدار، مجموعه مقالات توسعه شهری پایدار گردآوری شده توسط بهناز امین زاده، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
۱. بحرینی، سیدحسین. حاجی بنده، مونا. ۱۳۸۸، الگوی دهکده شهری: رهیافتی در جهت تحقق سکونتگاههای روستایی، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه تهران.
۲. پورمحمدرضا، نوید. سارا، حمیده، (۱۳۸۶)، پایداری در شهرها از دیروز تا امروز، نشریه شهرسازی و معماری هفت شهر.
۳. رهنما، محمدرحیم. عباس زاده، غلامرضا، (۱۳۸۷)، اصول، مبانی و مدل‌های سنجش فرم کالبدی شهر، ویراستار دکتر محمد امین عارف زاده، با همکاری گروه پژوهشی مطالعات شهری و منطقه ای جهاد دانشگاهی مشهد، چاپ اول.
۴. عادل گیلانی، اللهیار. حیدری، شاهین و رضایی حریری، محمد تقی، (۱۳۸۹)، الگوی پایدار مسکن روستایی در جلگه شرقی گیلان با تکیه بر معماری بومی، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه تهران.
5. Aldous, Tony. ed. (1992), Urban villagers, Urban Villagers Group.
6. Bell, David, Jayne, Mark, (eds.), (2004), City of Quarters: Urban Villages in the Contemporary City, Ashgate, Basingstoke, Hampshire, ISBN.
7. Department of Housing, (2007), Kelvin Grove Urban Village: Design Guidelines, Queensland Government.
8. Hardy, Deniss, (2006), Poundbury: New Urbanist Place, Old Urbanist People, Poundbury, UK.
9. James, Peter, (2009), Poundbury phase II, Dorchester, Dorset DT 13 RT.
10. James, Peter, (2009), Principal: HRH, The Prince of Wales, Master-Planner: Leon Krier, Dorset DT 13 RT.
11. Neal, Peter, (2003), Urban Villages and the Making of Communities, London, Spon Press.
12. Omaghomi, Eva, (2009), Poundbury, Dorchester's urban extension: Media Guide London SW1A 1BA.
13. Porphyrios, D, (ed). (1984), Leon Crier: Houses, Places, Cities, London: Architectural Design.
14. Thompson-Fawcett, M, (1996), The urbanist revision of development, urban design International, No. 4.
15. Wales, HRH, Charles Prince of Wales, (1989), A Vision of Britain, London: Doubleday.
16. Watson, Georgia Botina, Bentley. (2003), Learning from Poundbury, Oxfors Brookes University.
17. www.indigodev.com/Sustain
18. www.Princeofwales.gov.uk/content/document/Poundbury
19. www.kgurbanvillage.com
20. www.pedshet.net

۱۸

شماره چهارم

پاییز ۱۳۹۱

فصلنامه
علمی-پژوهشی

مطالعات
روستایی پایدار

کاربست رویکرد دهکده شهری؛ راهکاری مناسب در تحقق سکونتگاه‌های روستایی پایدار